

Belangrijke werkgever

De cumelasector bezorgt plattelandbewoners werk

De cumelasector is van groot belang op het platteland in Nederland. In veel gemeenten, vooral in het oosten van het land, is de sector één van de belangrijkste werkgevers voor de plattelandbewoners. Dit blijkt uit onderzoek dat door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is uitgevoerd in opdracht van CUMELA Nederland.

Veel zijn het er niet meer, werknemers die op de fiets naar het werk komen. Maar dat is niet omdat ze te ver weg wonen, het is de tijd waarin je liever met de auto naar het werk gaat. Waarschijnlijk zou 80 procent van de werknemers echter op de fiets kunnen komen. Als er kilometers worden gemaakt, is dat omdat het werk ver weg is.

De cumelabedrijven zitten verspreid over Nederland, Van oost naar west en van noord naar zuid. En overall zorgen ze voor werkgelegenheid. Vooral lokale werkgelegenheid, want op de bedrijven werken vooral jongens uit de buurt.

Maar welke rol speelt de sector dan op het platteland, was de vraag. Nu de sector de afgelopen jaren flink is gegroeid in aantal werknemers moet ook de rol als bringer van welvaart op het platteland zijn toegenomen. Waarbij het mooie is dat de sector juist daar zit waar de werkgelegenheid vaak daalt. In die gebieden waar vooral over krimp wordt gesproken, zitten vaak bloeiende cumelabedrijven.

Ter gelegenheid van het 75-jarig jubileum heeft CUMELA Nederland het CBS gevraagd dat in kaart te brengen. Om te laten zien hoe belangrijk het is dat die bedrijven een plaats op het platteland hebben en houden. Want ondanks de verbreding liggen daar nog steeds de roots. En bepaalt ook het agrarisch werk een belangrijk deel van de omzet.

Het kaartje dat dit op de volgende pagina's in beeld brengt, is wat dat aangaat veelzeggend. Van Noord-Groningen tot Zeeuws-Vlaanderen herbergen de gemeenten veel mensen die in de cumelasector werken. Dat toont aan dat de sector een van de pijlers is van de plattelandseconomie.

Tekst: Toon van der Stok

Wat verstaan we onder platteland?

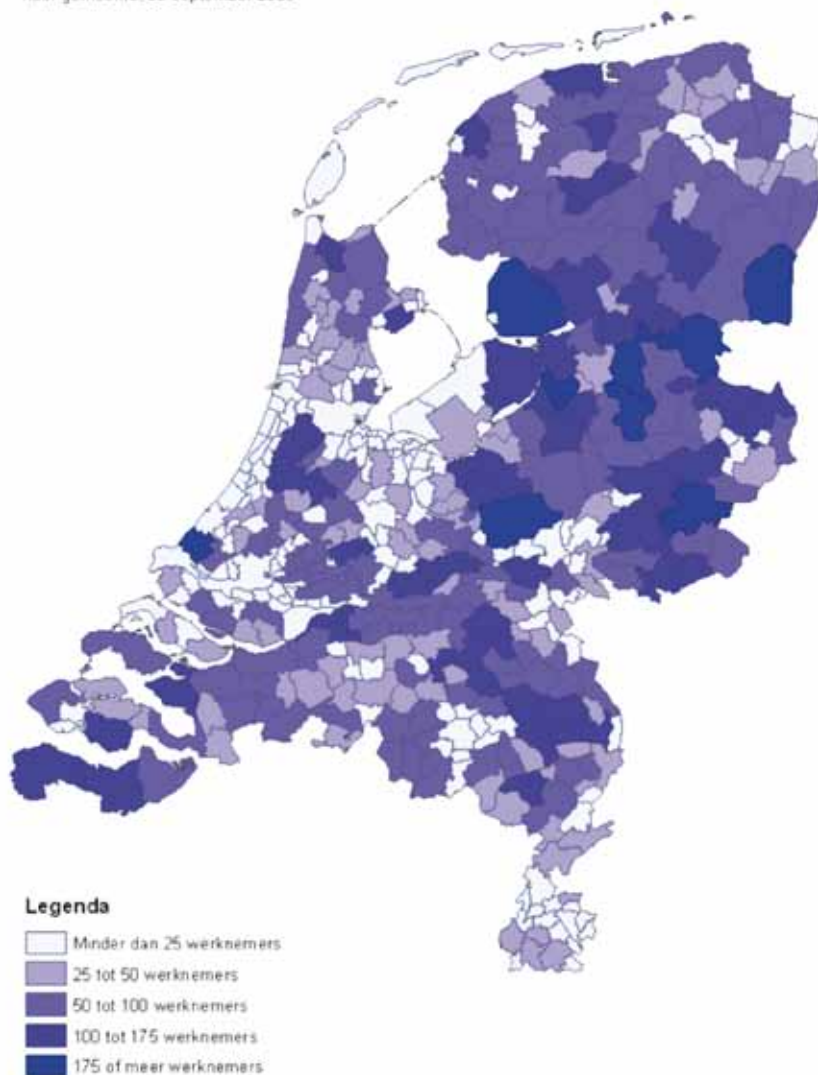
In dit artikel ligt de nadruk op werknemers in de cumelasector die op het platteland wonen. Het platteland bestaat uit alle niet-stedelijke gebieden. Dit is door het CBS bepaald aan de hand van het aantal adressen per vierkante kilometer. Op het platteland zijn dat er minder dan 1000. Veel gemeenten bestaan voor een deel uit stedelijk gebied en voor een deel uit niet-stedelijk gebied. Leidschendam-Voorburg is bijvoorbeeld een gemeente met een groot stedelijk gebied. Het dorp Stompwijk, dat onderdeel is van deze gemeente, behoort echter tot het platteland.

Positie van de cumelasector per gemeente

Voor elke gemeente is bepaald hoeveel mensen er op het platteland wonen. Daarna heeft het CBS gekeken of deze personen werken en zo ja, in welke branche ze dan werkzaam zijn. Per gemeente zijn de branches vervolgens geordend naar het aantal werknemers woonachtig op het platteland. De branche met de meeste werknemers staat op de eerste positie. Voor elke gemeente is bepaald wat de positie (ranking) is van de cumelasector. Zo kunnen we bepalen in welke gemeenten de cumelasector behoort tot de top-tien van werkgevers op het platteland.

Aantal werknemers in de cumelasector

Aantal werknemers in de cumelasector woonachtig op het platteland, naar gemeente, 30 september 2009

In Nederland werken 33.000 personen in de cumelasector. Zeventig procent daarvan (ruim 22.000 mensen) woont op het platteland en dat is heel veel. Ter vergelijking: Nederland telt ruim zeven miljoen werknemers en daarvan woont maar 36 procent op het platteland. Alleen echte plattelandssectoren als bijvoorbeeld het fokken en houden van dieren (melkvee, varkens, schapen), akker- en/of tuinbouw en groothandel in landbouwmachines hebben een hoger percentage werknemers op het platteland. In absolute aantallen is de cumelasector met 22.000 werknemers die op het platteland wonen wel duidelijk groter dan deze andere, relatief kleine sectoren.

Overall belangrijk

Plattelandsbewoners die in de cumelasector werken, wonen redelijk verspreid over het land (zie figuur 1). Provincies met de meeste werknemers in de cumelasector op het platteland zijn Noord-Brabant, Gelderland, Zuid-Holland en Overijssel. Opvallend is dat gemeenten aan de 'randen' van ons land goed vertegenwoordigd zijn. In Friesland, bijvoorbeeld, wonen in Dongeradeel en Franekeradeel veel werknemers. Dat geldt ook voor gemeenten als Tubbergen en Berkelland in het oosten van ons land en de gemeenten Sluis en Hulst in Zeeuws-Vlaanderen. Hoewel in dit onderzoek niet is onderzocht waar bedrijven in de cumelasector gevestigd zijn, weten we uit kennis van de brancheorganisatie dat ze veelal in het landelijk gebied zijn gevestigd. In gemeenten met een stevige landbouwsector zal de cumelasector beter vertegenwoordigd zijn en zullen er meer werknemers wonen.

Niet in de steden

Niet alleen in de minder dicht bevolkte gebieden van Nederland wonen veel werknemers, ook in een sterk verstedelijkte provincie als Zuid-Holland wonen werknemers van de cumelasector op het platteland. Het Groene Hart springt hier meteen in het oog. In de stedenkring wonen nauwelijks werknemers op het platteland, terwijl in Het Groene Hart zelf weer veel werknemers te vinden zijn.

Ruim 600 sectoren

Het CBS heeft in dit onderzoek bedrijven ingedeeld in bijna 600 sectoren. De cumelasector staat landelijk op de 49e plaats als je kijkt naar het aantal werknemers. Als we alleen werknemers meetellen die op het platteland wonen, stijgt de cumelasector zelfs naar de 26e positie. Grotere sectoren met méér werknemers op het platteland zijn ziekenhuizen, overheidsbestuur, uitzendbureaus, supermarkten en het basisonderwijs. Dat zijn over het algemeen grote sectoren. Ziekenhuizen hebben bijvoorbeeld landelijk ruim 300.000 mensen in dienst, van wie er 100.000 op het platteland wonen, dat is 30 procent van het totaal aantal werknemers. Dit percentage geldt niet alleen voor ziekenhuizen. De top-25 van belangrijkste werkgevers voor het platteland bestaat, zonder uitzondering, uit sectoren die ook belangrijk zijn als werkgever voor stedelijke gebieden. De cumelasector is de eerste werkgever die we in de lijst tegen-

komen waarvan 70 procent van de werknemers op het platteland woont. Hoewel de cumelasector van bescheiden omvang is, behoort deze sector voor het platteland tot één van de belangrijkste werkgevers.

Werknemers zijn gemiddeld jonger dan in andere sectoren. In de cumelasector is 24 procent jonger dan 25 jaar, terwijl dat bij andere sectoren gemiddeld zeventien procent is. Vergeleken met andere sectoren wonen er dus niet alleen relatief meer werknemers op het platteland, ze zijn gemiddeld ook een stuk jonger. Blijkbaar is de sector in staat jongeren op het platteland 'vast te houden'. Gezien het feit

dat jongeren voor werk vaak naar de stad trekken, speelt de cumelasector ook hier een belangrijke rol in de werkgelegenheid op het platteland.

Belangrijkste werkgever

In zeven gemeenten staat de cumelasector in de top-tien van belangrijkste werkgevers op het platteland: Winterswijk, Leidschendam-Voorburg, Oldebroek, Gemert-Bakel, Noordoostpolder, Veghel en Haaksbergen. De genoemde gemeenten zijn erg verschillend. Zo zijn er gemeenten die geheel uit platteland bestaan en er zijn gemeenten met maar een klein plattelandsdeel. De grootte van het plattelandsdeel

"Zonder werk geen geluk"

Wethouder Ilse Saris, gemeente Winterswijk

Ilse Saris, wethouder economische zaken in Winterswijk, weet eigenlijk niet beter: de loon- en grondverzetbedrijven horen er gewoon bij in het buitengebied van haar gemeente. Maar dat ze tot de grootste werkgevers in dat gebied behoren, verrast ook haar.

Nieuwsgierig schuift Saris aan voor het gesprek, verrast door de uitnodiging om wat te vertellen over de cumelabedrijven in het buitengebied en de rol van de gemeente. Ze stelt al snel vast dat het in elk geval niet aan bewust beleid te danken is. "We doen in elk geval niets extra voor de bedrijven. Voor ons horen ze er gewoon bij. Natuurlijk helpt het dat ik zelf in een buurtschap ben opgegroeid. Dan weet je feitelijk niet beter."

Tegelijk stelt ze vast dat deze bedrijven juist daar ook een belangrijke rol vervullen. "We hebben net de periode achter de rug van de buurtfeesten en daar zie je weer de bijdrage die de bedrijven ook leveren aan het gemeenschapsleven. Door het beschikbaar stellen van een schuur, materieel en natuurlijk de opslag van spullen. Ook daarin zijn juist de bedrijven in het buitengebied onmisbaar."

Zo bekijkt Saris ook het gegeven dat in het buitengebied van de gemeente 90 mensen wonen die in de cumelasector werkzaam zijn. "Dat betekent dus ook voor 90 gezinnen werkgelegenheid", zegt ze daarover. Binnen Winterswijk is werkgelegenheid een belangrijk thema. De gemeente kent ook wat stadse problemen met een harde kern van mensen in de bijstand. Een groep die de laatste twee jaar nog wat is gegroeid, stelt Saris met zorg vast. "We zijn daarom erg blij met bedrijven die werkgelegenheid brengen."

Winterswijk heeft zelf 25.000 inwoners en ongeveer 15.000 arbeidsplaatsen. Naast de centrumgemeente zijn er nog negen kleine buurtschappen die tot de gemeente behoren. De grootste werkgever binnen de gemeente is het ziekenhuis, met ongeveer 1100 arbeidsplaatsen. Daarnaast zijn er nog een redelijke maakindustrie, zoals Philips en bedrijven als Nijhuis, Arco en Redes-Redox, en een aantal grotere bouwondernemingen. Voor CDA-wethouder Saris zijn ze allemaal even belangrijk. "We zeggen altijd: zonder werk ook geen geluk."

Het tekent deze wethouder, die nog in haar eerste jaar als wethouder zit en zich vol enthousiasme inzet voor de gemeente. Maar tegelijk is er ook de zorg over de wet- en regelgeving van hogere overheden. "Het hele buitengebied dreigde hier op slot te raken. Gelukkig hebben we wat terug weten te draaien, maar het blijft een punt van aandacht."

Binnen de gemeente zijn er totaal geen bedenkingen bij de vestiging van de loon- en grondverzetbedrijven in het buitengebied. "We willen ze daar juist graag houden, omdat ze er ook met hun werkzaamheden horen. Met hun machines en hun gebouwen horen ze juist in die omgeving. Voor ons is het ook een voordeel dat ze in elk geval voor het agrarische werk dicht bij de klanten zitten."

Begrip is er bij haar ook voor de steeds grotere machines en het beslag dat ze leggen op het gebruik van de weg. "We hebben overal te maken met schaalvergroting en dat zie je ook daarin terug. Natuurlijk geeft dat wel eens wat wrijving, want op de fiets vind je dat niet leuk. En Winterswijk is ook een grote toeristische gemeente, dus zeker in de zomer zijn hier veel recreanten. Maar in de acht jaar dat ik hier nu in het gemeentebestuur zit, is dit nooit echt een probleem gebleken."

Typerend voor de goede verhouding is volgens haar misschien wel de vraag die nu van een recreatieondernemer is gekomen. "Hij heeft wel last van verkeer van een loonbedrijf dat langs zijn park gaat, maar komt dan niet met een klacht, maar met een voorstel om samen met de gemeente te kijken hoe bijvoorbeeld de weg over een stuk te verbreden is. Het tekent denk ik wel de samenwerking en het begrip tussen de bedrijven. We weten hier dat we van elkaar afhankelijk zijn."

Tekst & foto: **Toon van der Stok**

van een gemeente is van belang omdat we alleen kijken naar de rol van de cumelasector voor het platteland. Oldebroek heeft bijvoorbeeld geen stedelijk gebied, dus de gehele gemeente wordt tot het platteland gerekend. Alle werknemers van de cumelasector die in Oldebroek wonen, tellen mee. Deze gemeente heeft de meeste werknemers vergeleken

met de andere genoemde gemeenten (260 werknemers). Dit in tegenstelling tot Leidschendam-Voorburg met maar 40 werknemers in de cumelasector. Van deze gemeente behoort echter maar een klein deel tot het platteland (Stompwijk). Relatief gezien werken er daarom toch veel plattelandsbewoners in de cumelasector.

“Bedrijvigheid brengt sociaal welzijn”

Wethouder Douwe Prinsse, gemeente Hardenberg

Onmisbaar in het buitengebied. Dat is waar CDA-wethouder Douwe Prinsse van de gemeente Hardenberg aan denkt als het gaat om de loon- en grondverzetbedrijven in zijn gemeente. En hij praat er met liefde over. “Ik ben tussen de machines opgegroeid, dus eigenlijk zou ik niets liever doen dan ook eens een dag op zo’n grote trekker zitten.”

Praten met Prinsse is spreken met een gedreven wethouder. Type: bureau leeg aan het eind van de dag, mouwen opgestroopt en samen de problemen oplossen. Prinsse is bezig aan zijn derde termijn als wethouder en geniet zichtbaar van die functie. En Hardenberg lijkt te genieten van deze bestuurder, want hoewel de gemeente aan de rand van Nederland ligt en grenst aan Duitsland is er sprake van veel economische bedrijvigheid. Trots stelt Prinsse vast dat de gemeente erin is geslaagd om tussen 2001 en 2010 flink te groeien. Het aantal woningen groeide met 2500 tot 23.000. Het inwonertal nam toe met 2000 mensen tot 59.000. Tegelijk daalde in die periode het aantal mensen in de bijstand van 750 tot minder dan 300 in 2008. Helaas, zo constateert Prinsse, is dat aantal nu weer gegroeid.

Hardenberg is met een oppervlakte van 32.000 hectare een van de grotere gemeenten in Nederland. Dat is ook de reden dat dit de gemeente is met in absolute aantallen het grootste aantal werknemers in de cumelasector op het platteland. Het aantal van 320 is een getal dat ook de wethouder verbaast. “We hebben de bedrijven best scherp op het netvlies, maar dat ze zo groot zijn en dat er zoveel mensen werken, had ik niet gedacht.”

Dat die bedrijven vooral in het buitengebied zijn gevestigd, is voor Prinsse geen enkel probleem. “De bedrijven horen daar, want ze zijn voor ons wel onderdeel van het buitengebied. Negentig procent van onze gemeente bestaat uit agrarisch gebied, dus het is logisch dat die bedrijven daar gevestigd zijn. Al krijg je daar wel te maken met de dilemma’s op de weg. De machines worden groter en daarmee krijg je op de weg eerder problemen. Dat is voor ons echter geen reden om ze daar weg te willen hebben. Uiteindelijk moeten ze daar toch weer zijn voor het werk dat ze doen.”

Prinsse kan ook begrijpen dat deze bedrijven er niet weg willen. “Vaak hebben ze al voor tonnen geïnvesteerd in het terrein en het gebouw. Dan is het logisch dat je daar niet weg wilt”, aldus de wethouder. Hij heeft als bestuurder ook een andere reden voor om ze niet weg te kijken. “Wat heb ik er aan als ze vertrekken naar het industrieterrein. Op de locatie zitten vaak zware milieuvergunningen. Dat betekent dat allerlei bedrijven er zich kunnen vestigen. En ik zit helemaal niet te wachten op een autosloperij of andere milieugevaarlijke activiteiten op zo’n locatie.” Naast de bestaande bedrijven is er in Hardenberg ook ruimte voor vestiging van nieuwe ondernemingen, bijvoorbeeld in vrijkomende agrarische gebouwen. “Al mag dat alleen onder strenge voorwaarden”, waarschuwt Prinsse. “Binnen de gebouwen mogen ze het helemaal aanpassen zoals ze het willen, maar van uitbreiden mag geen sprake zijn. Als ze zich daar vestigen, weten ze dat ze nooit een vergunning zullen krijgen voor extra gebouwen. Als ze zover zijn, zullen ze toch moeten verhuizen”, zegt Prinsse. Ook het grootschalig buiten plaatsen van machines is dan uit den boze. “Ook dat weten ze vanaf de start, dus als ze het toch doen, kunnen ze een gesprek verwachten.”

Toch biedt Hardenberg ook ondernemers die wat anders willen de mogelijkheid om zich te vestigen. In verschillende kernen worden namelijk woon-werkkavels uitgegeven, met de mogelijkheid om naast de woning een klein bedrijfspand neer te zetten. “Dat loopt als een tierelier. De eerste gebieden zijn al helemaal vol en daar zit ook iemand met drie minikranen en iemand met een torenkraan, maar ook een schoonheidssalon en een evenementenorganisatie.”

Het past allemaal in het beleid van de gemeente om ondernemers kansen te geven. “We hebben liever mensen aan het werk dan dat ze thuis zitten. Bedrijvigheid betekent werk en dat betekent sociaal welzijn”, stelt Prinsse vast. Dat is ook de reden dat Hardenberg graag ruimte creëert voor ondernemers. “Waarbij we heel goed beseffen dat maar vijftig procent van de werkgelegenheid op een industrieterrein zit. Tegenwoordig zit minstens de helft elders. Zeker tegenwoordig heb je veel meer mensen die vanuit huis werken. Daar maken we graag ruimte voor, ook door de bouw van woningen met bijvoorbeeld een klein kantoorje of een kleine werkruimte. Zo is het ook in het buitengebied. Bedrijvigheid houdt het levendig. Daarom zijn we blij met iedereen die daar aan het werk is.”

Tekst & foto: Toon van der Stok

Winterswijk

We nemen twee gemeenten waarbij de cumelasector in de top-tien staat onder de loep. Eén daarvan is Winterswijk. Deze gemeente bestaat voor een deel uit stedelijk gebied en een deel uit platteland. Op het platteland wonen 90 mensen die werken in de cumelasector. De cumelasector is één van de belangrijkste werkgevers voor de bewoners op het platteland en heeft de vierde plaats op de lijst. De drie werkgevers met een hogere positie in de werkgever-top-tien, zijn de ziekenhuizen, verpleeghuizen en de utiliteitsbouw. Deze werkgevers zijn echter ook de grootste werkgevers in het stedelijke gedeelte van de gemeente! De cumelabranche is dus voor de plattelandsbewoners van groot belang.

Oldebroek

De tweede gemeente die we nader gaan bekijken, is Oldebroek. Hier werken 260 mensen in de cumelasector en deze staat op de achtste positie in werkgever-top-tien. De zeven sectoren met meer werknemers op het platteland zijn de algemeen burgerlijke en utiliteitsbouw, uitzendbureaus, supermarkten, algemeen overheidsbestuur, verpleeghuizen, wegenbouw en goederenvervoer. Omdat deze sectoren ook veel werknemers hebben in de stedelijke gebieden geldt voor Oldebroek ook dat de cumelabranche als werkgever van grote waarde is, vooral op het platteland.

In de tabel is een overzicht weergegeven van (42) gemeenten met 100 of meer werknemers in de cumelabranche, waarbij de cumelasector tot de top-twintig van de werkgevers op het platteland behoort. Uit het overzicht blijkt dat de gemeente Hardenberg de meeste werknemers (315) heeft in de cumelasector die op het platteland wonen. De gemeente bestaat bijna volledig uit niet-stedelijk gebied. Hoewel de cumelasector in vergelijking met andere gemeenten groot is, lijkt de sector voor de gemeente zelf van minder grote betekenis. De cumelasector staat in deze gemeente namelijk op de zestiende plaats in de lijst van belangrijkste werkgevers op het platteland. De belangrijkste werkgevers in deze gemeente zijn over het algemeen bedrijfstakken die ook in andere gemeenten belangrijk zijn, zoals ziekenhuizen, uitzendbureaus, supermarkten, algemene en utiliteitsbouw en het onderwijs. Hoewel de cumelasector in deze gemeente niet in de top-tien staat, heeft de sector in vergelijking met het landelijk gemiddelde (25e positie) een goede ranking.

Grote rol

De cumelasector is landelijk van grote betekenis op het platteland. Daarbij is de sector ook goed verdeeld over de verschillende provincies en gemeenten. In veel gemeenten, vooral in het oosten van het land, is de cumelasector zelfs één van de belangrijkste werkgevers voor de plattelandsbewoners. Het is tevens een sector die vooral jonge werknemers aan zich weet te binden. Het is daarom belangrijk dat de cumelasector nu en in de toekomst een grote rol blijft spelen in de plattelandseconomie.

Tekst: **Mariëtte Goedhuys en Tirza König (CBS)**

Foto's: **Henk Riswick en CUMELA Communicatie**

Belangrijkste conclusies

- De cumelasector is een belangrijke werkgever op het platteland.
- Landelijk woont 70 procent van de werknemers op het platteland.
- Landelijk zijn er slechts drie sectoren die een hoger percentage medewerkers hebben die op het platteland wonen. In absolute zin is de cumelasector met 22.000 werknemers de grootste.
- In Nederland onderscheidt het CBS meer dan 600 sectoren waarin werknemers actief zijn.
- De cumelasector staat landelijk op de 49e plaats in grootte als werkgever.
- Op het platteland is de sector in grootte de nummer 26 qua aantal werknemers.
- De grootste sector is de zorg.
- In zeven gemeenten behoort de cumelasector tot de top-tien van werkgevers op het platteland.
- In 154 gemeenten behoort de sector tot de top-25 qua werkgelegenheid.
- In deze gemeenten werken 13.800 mensen in de sector.
- Het totaal aantal werknemers in de cumelasector is 33.000.
- Gemiddeld werken er tien mensen per bedrijf.

Gemeenten met 100 of meer werknemers in de cumelabranche die woonachtig zijn op het platteland waarbij de cumelabranche in de top-twintig staat van belangrijkste werkgevers op het platteland (30 september 2009)

	Totaal	Ranking Cumela-branche
Oldebroek	260	8
Gemert-Bakel	130	9
Noordoostpolder	205	10
Veghel	110	10
Deurne	115	11
Lopik	115	11
Staphorst	115	11
Anna Paulowna	110	11
Putten	110	11
Westland	245	12
Tholen	155	12
Nederweert	110	12
Berkelland	250	13
Kampen	130	13
Raalte	195	14
Dalfsen	185	14
Landerd	100	14
Ede	190	15
Lochem	145	15
De Wolden	120	15
Hardenberg	315	16
Aalten	135	16
Borsele	135	16
Elburg	135	16
Drechterland	115	16
Franekeradeel	115	16
Dongeradeel	105	16
Tubbergen	145	17
Dronten	140	17
Achtkarspelen	130	17
Venray	105	17
Nieuwkoop	160	18
Midden-Drenthe	150	18
Buren	125	18
Haarlemmermeer	125	18
Suis	120	18
Bronckhorst	175	19
Dinkelland	155	19
Hof van Twente	135	19
Heerde	105	19
Werkendam	115	20
Nijkerk	110	20